

**การรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลหลักต่อการอนุรักษ์ปลาที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ กรณีศึกษา: ปลา
ดุกลำพัน ในพื้นที่พรุควนเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช**

**Perception of Key informants on Conservation of Vulnerable Fish:
Prophagorus nieuhofii in Kuan Kreng Swamp Area, Nakhon Si Thammarat
Province**

ฮัสวานี เล็มกะเต็ม^{1*}, พรพิมล เชื้อดวงมุข² และอุมาพร มุณีแนม³
Haswane Lemkatem^{1*}, Pornpimon Chuaduapui² and Umpron Muneenam³

¹ นักศึกษาปริญญาโท คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

¹ Master Program student, Faculty of Environmental Management,
Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

² ดร., ภาควิชาวาริชศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

² Dr., Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

³ Asst. Prof., Faculty of Environmental Management, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

*Corresponding author; e-mail: haswane.k@gmail.com

บทคัดย่อ

ปลาดุกลำพันเป็นปลาที่มีความจำเพาะในถิ่นที่อยู่อาศัยแบบพรุดั้งเดิมและอยู่ในสถานภาพที่ถูกคุกคามหรือใกล้สูญพันธุ์ การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช และปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้การอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ที่ส่งผลต่อการปรับตัวของชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคร็ง ใช้วิธีการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง (Structured interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 11 คน ผลการศึกษา พบว่า ระดับการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็งอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 45.45 ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อการรับรู้การอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน คือ การศึกษา ประสบการณ์ ทักษะคิดในการอนุรักษ์ความรู้ในการอนุรักษ์ และการได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ มีผลต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็ง

คำสำคัญ: การรับรู้, แนวโน้มใกล้สูญพันธุ์, ปลาดุกลำพัน, พรุควนเคร็ง

Abstract

The *Prophagorus nieuhofii* is a specific fish residing in a traditional peat habitat which is threatened or endangered species. This research aims to study the local public perception in conservation of the vulnerable fish at Kuan Khreng Swamp Area, Nakhon Si Thammarat province and to study effects of public perception on conservation of *Prophagorus nieuhofii*, which influence on the adaptation of local communities in conservation management of endangered fish species. In-depth interviews were used with 11 key respondents. Results showed that the local public perception on conservation vulnerable fish (*Prophagorus nieuhofii*) at Kuan Khreng Swamp Area, Nakorn Si Thammarat Province was at a low level with 45.45%. Factors that affected to the public perception on conservation of *Prophagorus nieuhofii* included education, experience, attitudes in conservation, knowledge in conservation, and conservation information.

Keywords: perception, vulnerable, *Prophagorus nieuhofii*, Kuan Krenng Swamp

บทนำ

ปลาตุ๊กลำพันซึ่งแต่เดิมเคยมีอยู่เป็นจำนวนมากในป่าพรุ เป็นปลาที่อยู่ในสภาพป่าพรุ ที่รักที่ประชาชนนิยมนำมาบริโภคเนื่องจากเป็นปลาที่มีรสชาติดี ซึ่งพบได้ในบริเวณภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย การแพร่กระจายมีแหล่งที่อาศัยอยู่จำกัดเฉพาะถิ่น (ชวลิต วิทยานนท์, 2545) โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าพรุควนเคร็งปลาตุ๊กลำพันมีแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจน เนื่องจากเกิดปัญหาไฟไหม้ป่าพรุ นอกจากนี้ พื้นที่ป่าพรุควนเคร็งยังมีปัญหาการบุกรุกยึดถือครอบครอง โดยการทำให้ป่าพรุเสื่อมโทรมและมีการขุดร่องปรับสภาพพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน (สถานีควบคุม ไฟป่าพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง, 2553) ส่งผลให้ทรัพยากรประมงในพรุควนเคร็งเสื่อมโทรมลงตามลำดับ อีกทั้งทำให้ปลาที่มีความจำเพาะในถิ่นที่อยู่อาศัยแบบพรุ (endemic species) (ชวลิต วิทยานนท์, 2545) เป็นสัตว์น้ำชนิดที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามหรือใกล้สูญพันธุ์ก่อนชนิดอื่นๆ เมื่อพิจารณาถึงการลดลงของประชากรปลาตุ๊กลำพันในธรรมชาติ ประกอบกับการบุกรุกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของปลาตุ๊กลำพันและการจับมากเกินไปตามธรรมชาติ ปัจจุบันพบว่า ปลาตุ๊กลำพันในธรรมชาติมีจำนวนลดลง Humphrey และ Bain (1990) ได้ระบุว่า ปลาตุ๊กลำพันเป็นปลาที่อยู่ในสถานะถูกคุกคาม (threatened) สอดคล้องกับที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2540) จัดให้ปลาตุ๊กลำพันเป็นปลาที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (vulnerable)

ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาตุ๊กลำพันที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคร็ง และปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้การอนุรักษ์ปลาตุ๊กลำพันที่ส่งผลต่อการปรับตัวของชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ปลาตุ๊กลำพันที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

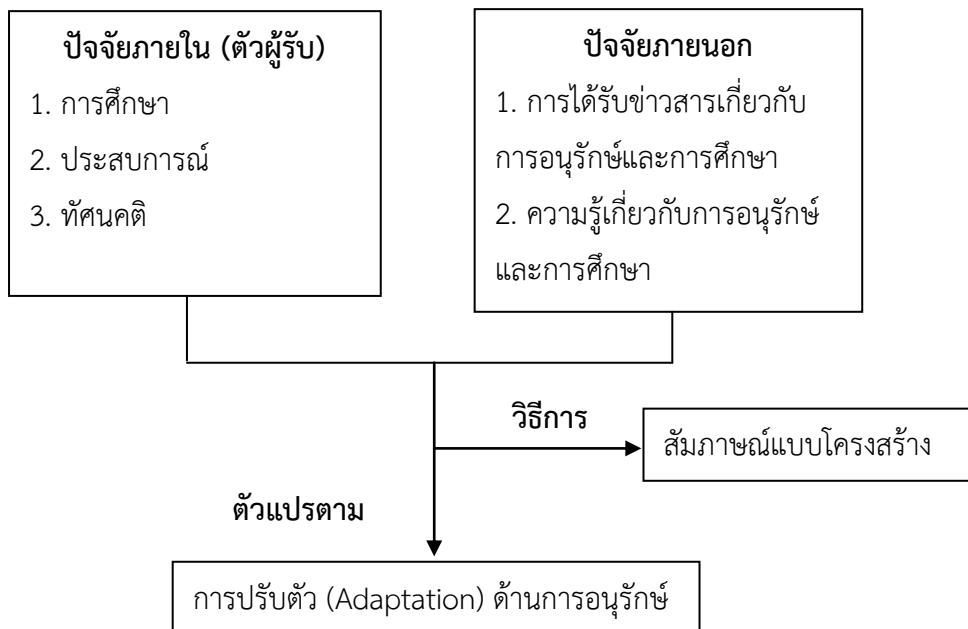
เพื่อศึกษาปัจจัยการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลหลักต่อการอนุรักษ์ปลาที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ กรณีศึกษา: ปลาตุ๊กคำพัน (Prophagorus nieuhofii) ที่ส่งผลต่อการปรับตัวของชุมชนในพื้นที่พรุควนเคร็ง

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

ในการศึกษาวิจัยจะศึกษาตัวแปรอิสระว่าจะมีผลหรือมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามด้านการปรับตัวที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ปลาที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคร็งหรือไม่อย่างไร ซึ่งตัวแปรอิสระแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ปัจจัยภายใน (ตัวผู้รับ) ประกอบด้วย การศึกษา ประสบการณ์ และทัศนคติ ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการศึกษา ทั้งนี้เพื่อที่จะศึกษาว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดไว้เป็นตัวแปรอิสระจะมีผลต่อตัวแปรตาม คือ การรับรู้ของชุมชนต่อการอนุรักษ์ปลาที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคร็งหรือไม่อย่างไร และข้อมูลจากการศึกษาปัจจัยการรับรู้สถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์: ปลาตุ๊กคำพัน (Prophagorus nieuhofii) ที่สามารถส่งผลต่อการปรับตัวของชุมชนจะนำมาศึกษาต่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ปลาที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคร็ง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ในพื้นที่ตำบลเคร็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 7 คน นายองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน รวมจำนวน 9 คน และนักวิชาการในพื้นที่ จำนวน 2 คน คือ เจ้าหน้าที่ประมง และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยการกำหนดคำถามไว้กว้าง ๆ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีเสรีภาพในการตอบ การเก็บข้อมูลในครั้งนี้ มีการบันทึกข้อมูลโดยการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ การจดบันทึก และการบันทึกภาพประกอบระหว่างการสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้มาเสนอผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1) สภาพแวดล้อมและความสำคัญของปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็ง

ปลาดุกลำพันจะอาศัยในป่าพรุที่อุดมสมบูรณ์รกทึบแสงแดดไม่สามารถส่องถึงพื้นได้ และมีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดที่สำคัญอย่างเช่น ไม้ไทร ไม้เตย ไม้หว้าหิน และไม้อื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในป่าพรุ เป็นปลาที่อยู่ในป่าพรุควนเคร็งดั้งเดิมหรือเป็นปลาท้องถิ่นในป่าพรุเท่านั้น และมีสภาพแวดล้อมที่อาศัยดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของนายวีระ ภิรมย์รักษ์ กล่าวว่า

“...ปลาดุกลำพันจะอาศัยอยู่ในรูใต้ดินหรืออาศัยอยู่ใต้โคลนที่ลึก เป็นที่อยู่หรือหลบภัยที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “โหมง” และลักษณะของชั้นดินที่ชาวบ้านเรียกว่า “ย่น”...” (นายวีระ ภิรมย์รักษ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านควนป้อม, สัมภาษณ์วันที่ 6 มีนาคม 2556) ซึ่งลักษณะของ “โหมง” เป็นลักษณะของโพรงรากไม้ที่มีช่องว่างเล็ก ๆ ลึกลงไปในดิน โดยความลึกของโพรงจะขึ้นอยู่กับความยาวของราก ต้นไม้ที่ชอนไชลงไปดิน และลักษณะของชั้นดินที่เรียกว่า “ย่น” เป็นดินที่ร่วนซุยที่มีความหนาของชั้นดินลึกมากหรือลักษณะดินโคลนที่มีความลึกเพื่อฝังตัวอยู่ในช่วงหน้าแล้ง สภาพน้ำที่ปลาดุกลำพันอาศัยอยู่จะเป็นน้ำจืด และพบมากในช่วงน้ำหลากเท่านั้น โดยจะมีต้นไม้อื่นชนิดหนึ่งในป่าพรุควนเคร็งที่เป็นอาหารของปลาดุกลำพันได้ ดังบทสัมภาษณ์ของนายวีระ ภิรมย์รักษ์ กล่าวว่า

“...ปลาดุกลำพันจะกินทั้งพืชและสัตว์ โดยเฉพาะต้นเตยซึ่งผลของไม้อื่นชนิดนี้เมล็ดมีน้ำมันที่เป็นอาหารของปลาดุกลำพันได้เป็นอย่างดี...” (นายวีระ ภิรมย์รักษ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านควนป้อม, สัมภาษณ์วันที่ 6 มีนาคม 2556)

2) ระดับการรับรู้การอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็ง

จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักในด้านความเห็นต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็ง ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ถึงระดับการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็งของผู้ให้ข้อมูลหลักอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 45.45 รองลงมา คือ ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 36.36 และระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 18.18 ตามลำดับ

ทั้งนี้ เนื่องจากปลาดุกลำพันลดจำนวนลงเรื่อยๆ นับตั้งแต่การเกิดเหตุการณ์วาตภัยในปี 2505 และมีการเผาพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ส่งผลให้พันธุ์ไม้ป่าพรุดั้งเดิมสูญหายไปจากพื้นที่ และปรากฏเป็นไม้เสม็ดขาวอยู่ทั่วทั้งพื้นที่จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับระดับการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพรุควนเคร็ง ดังบทสัมภาษณ์ของนายสนั่น คงแก้ว กล่าวไว้ว่า

“...ปลาดุกลำพันค่อย ๆ ลดลงเรื่อย ๆ และปลามันเริ่มหายไปเรื่อย ๆ ทีละนิด ไม่ได้หายไปเลยทีเดียวและไม่ได้มีความคิดที่จะอนุรักษ์ เพราะเมื่อไฟไหม้ป่าพรุหมด ป่าเขียวที่อุดมสมบูรณ์ไม่มี ไม่มีดินที่เป็นย่น และไม่มีโพรงไม้ ปลาดุกลำพันก็อยู่ไม่ได้...” (นายสนั่น คงแก้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11 บ้านไสขนุน, สัมภาษณ์วันที่ 7 มีนาคม 2556)

3) ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็ง

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้การอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็งมี 5 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในผู้รับ คือ 1) การศึกษา 2) ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ 3) ทศนคติในการอนุรักษ์ ส่วนปัจจัยภายนอกผู้รับ 4) ความรู้ในการอนุรักษ์ และ 5) การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ ผลการศึกษาเป็นดังนี้

3.1) ระดับการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 36.36 รองลงมา คือ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 18.18 และระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 9.09 ตามลำดับ

3.2) ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ในพรุควนเคร็งในที่นี้คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้ผ่านการอบรมด้านการอนุรักษ์ การปลูกป่า/ต้นไม้ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และการจัดทำเขตอนุรักษ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์ทำกิจกรรมการปลูกป่า/ต้นไม้ คิดเป็นร้อยละ 45.45 และยังมีกรทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การจัดทำเขตอนุรักษ์ และการผ่านการอบรมด้านการอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 18.18 ตามลำดับ

ทั้งนี้ ชุมชนได้ทำกิจกรรมในการอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าพรุควนเคร็ง ดังบทสัมภาษณ์ของนายบรรจง เงินจันทร์ กล่าวไว้ว่า

“...ถ้าปล่อยให้เป็นป่าเสม็ดทั้งหมด พอแล้งจัดฝนตกน้ำจะผาด/เปรี้ยว ปลาอยู่ไม่ได้ โดยจะมีการปลูกป่าฟื้นฟูสภาพป่าพรุ ซึ่งจะปลูกพันธุ์ไม้ดั้งเดิมของป่าพรุ เช่น ไม้จิก เพราะจะอุ้มน้ำได้ดีจะทำให้ น้ำไม่แล้งจัด บริเวณสระน้ำจุฬารามณ์ เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ จำนวน 5 บ่อ ความลึกประมาณ 1.5 เมตร “ถ้าสามารถปรับพื้นที่แหล่งที่อยู่อาศัยได้แล้วปลาดุกลำพันก็จะกลับมาในพื้นที่ป่าพรุได้เช่นกัน...” (นายบรรจง เงินจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านควนเคร็ง, สัมภาษณ์วันที่ 7 มีนาคม 2556)

3.3) ทศนคติในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนคติในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในเชิงตอบสนองต่อการกระตุ้นจาก หน่วยงานต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่มีทัศนคติในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 54.54 รองลงมา คือ ระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.36 และระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 9.09 ตามลำดับ

ทั้งนี้ ชุมชนในพรุควนเคิ่งมีความตระหนักในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ดังบทสัมภาษณ์ของนายเอกพจน์ ภิรมย์รักษ์ กล่าวว่า

“...อยากจะอนุรักษ์แต่หาพันธุ์ปลาไม่ได้ และถ้ามีคนเข้ามาส่งเสริมก็อยากจะช่วย แต่พันธุ์ปลาไม่มี เพาะพันธุ์ก็ไม่ค่อยได้ มีเพาะพันธุ์ได้ก็ที่สุราษฎร์ธานีแต่เป็นปลาดุกลำพันที่ไม่ใหญ่เหมือนบ้านเรา (บ้านเราขนาดประมาณ 0.5 เมตร) ก็ต้องให้กรมประมงเข้ามาส่งเสริม ต้องเพาะพันธุ์ให้ได้ แต่เพาะพันธุ์ยาก และที่เพาะได้ก็มีอัตราการรอดน้อยเพราะต้องมีสภาพน้ำเหมือนที่มันเคยอยู่ ปลาดุกลำพันถ้าจะให้อนุรักษ์ก็ทำได้แต่ต้องส่งเสริมทั้งการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน และหาที่อยู่ให้มันด้วย คือต้องส่งเสริมให้ปลูกไม้เตยด้วย แต่ต้องใช้เวลา อันดับแรกต้องเพาะปลาดุกลำพันให้มันอยู่รอดได้ในธรรมชาติก่อน เพราะปลา มันจะชอบอาศัยอยู่ในที่เย็นๆ และอยู่ในที่ ป่าทึบ ...” (นายเอกพจน์ ภิรมย์รักษ์ กำนันตำบลเคิ่ง หมู่ที่ 3 บ้านควนยาว, สัมภาษณ์วันที่ 6 มีนาคม 2556)

4) ความรู้ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ความรู้ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคิ่ง ในที่นี้คือ ความรู้ที่จะฟื้นฟูปลาดุกลำพันให้กลับมาในพื้นที่พรุควนเคิ่งและสามารถเพาะขยายพันธุ์ในพื้นที่ได้ จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 45.45 รองลงมา คือ ระดับน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.27 และระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 18.18 ตามลำดับ

5) การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ คือการได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แผ่นป้ายประกาศของหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับปลาดุกลำพัน จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักได้รับข่าวสารในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 45.45 รองลงมา คือ ได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน อยู่ในระดับปานกลาง และระดับน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.27 ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผล

การรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคิ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช และปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันที่ส่งผลต่อการปรับตัวของชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่พรุควนเคิ่ง จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 11 คน พบว่า ระดับการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคิ่งอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 45.45 เนื่องจากปลาดุกลำพันลดจำนวนลงเรื่อย ๆ นับตั้งแต่การเกิดเหตุการณ์วาตภัยในปี 2505 และมีการเผาพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ส่งผลให้พันธุ์ไม้ป่าพรุควนเคิ่งเดิมสูญหายไปจากพื้นที่และเกิดกระบวนการทดแทน (succession) ในลักษณะที่มีไม้เสม็ดขาวเป็นไม้เบิกนำขึ้นในพื้นที่ที่ถูกรบกวน และยังคงปรากฏไม้เสม็ดขาวอยู่ทั่วทั้งพื้นที่จนถึงปัจจุบันเนื่องจากปัจจัยการรบกวน ได้แก่ ไฟป่า ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลให้กระบวนการทดแทนตามธรรมชาติไม่สามารถดำเนินกลับไปสู่สังคมป่าพรุควนเคิ่งซึ่งเป็นสังคมสุดยอด (climax community) ได้ นอกจากนี้การเกิดไฟไหม้พื้นที่อยู่เป็นประจำ

ส่งผลต่อไม้เสม็ด โดยที่ไม้เสม็ดที่มีขนาดโตสามารถทนไฟได้ เนื่องจากมีเปลือกที่ค่อนข้างหนา เจริญเติบโต ยืดครองพื้นที่เปิดโล่ง (gap) ที่ถูกรบกวนได้อย่างรวดเร็วจากการสืบพันธุ์ด้วยเมล็ดที่รูกืบพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับสามารถเจริญเติบโตได้ในดินหลายสภาพทั้งดินเค็ม ดินกรดจัด ดินที่น้ำท่วมขัง และในพื้นที่ดอนแห้งแล้ง จึงพบขึ้นเป็นหมู่ไม้เสม็ดชนิดเดียวกันล้วนในพื้นที่ป่าพรุเปลี่ยนสภาพ (secondary peat swamp forest) หรือป่าเสม็ด โดยทั่วไปไม้เสม็ดชนิดนี้ไม่พบในป่าพรุดั้งเดิม (primary forest) จึงสามารถระบุได้ว่า ป่าเสม็ดนี้เป็นป่าทดแทน (secondary forest) จากการถูกรบกวนด้วยปัจจัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งในบริเวณพื้นที่ป่าพรุควนเคร็งนั้น ปัจจัยที่รบกวนสำคัญที่สุดคือการจุดไฟเผาพื้นที่อย่างต่อเนื่องกลายเป็นสังคมของพืชไม้เสม็ด หรือป่าเสม็ด (Melaleuca forest) (กอบศักดิ์ วันธงไชย, 2556) และปัจจัยที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้การอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ได้แก่ การศึกษา ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ ทักษะคิดในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ความรู้ในการอนุรักษ์ และการได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ในพื้นที่พรุควนเคร็ง มีผลต่อระดับการรับรู้ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พรุควนเคร็ง ดังต่อไปนี้

การศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 36.36 และมีระดับการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพรุควนเคร็งอยู่ในระดับน้อย คิดเป็น ร้อยละ 45.45 ในทางตรงกันข้าม ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้นจะมีระดับการรับรู้การอนุรักษ์ที่สูงขึ้นด้วย ซึ่งมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าการศึกษามีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ซึ่งมีสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่ป่าพรุ กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีการศึกษาสูงจะมีการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ที่สูงกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2538) ซึ่งกล่าวว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีความคิด ค่านิยม ทักษะคิด และพฤติกรรมแตกต่างกัน ทั้งนี้ คนที่มีการศึกษาสูงจะได้เปรียบอย่างมากในการเป็นผู้รับสารที่ดีเพราะเป็นผู้มีความกว้างขวางและเข้าใจสารได้ดี และจะเป็นคนไม่เชื่ออะไรง่ายๆ ถ้าไม่มีหลักฐานและเหตุผลเพียงพอ ในขณะที่คนมีการศึกษาต่ำมักจะใช้สื่อประเภทวิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ หากผู้มีการศึกษาสูงมีเวลาว่างพอก็จะใช้สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ แต่หากมีเวลาจำกัด ก็มักจะแสวงหาข่าวสารจากสื่อสิ่งพิมพ์ มากกว่าสื่อประเภทอื่น

ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน

ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ในพรุควนเคร็ง ในที่นี้คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้ผ่านการอบรมด้านการอนุรักษ์ การปลูกป่า/ต้นไม้ม การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และการจัดทำเขตอนุรักษ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีประสบการณ์ในการอนุรักษ์ทำกิจกรรมการปลูกป่า/ต้นไม้ม คิดเป็นร้อยละ 45.45 และยังมีการทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ผ่านการอบรมด้านการอนุรักษ์ และการผ่านการอบรมด้านการอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 18.18 ตามลำดับ ซึ่งมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์สูงจะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันสูงขึ้นด้วย ทั้งนี้ จากรายงานการศึกษาของเสวตฉัตร บุญมิ่ง (2556) ได้มีการปลูกป่าพรุเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศลุ่มน้ำปากพนัง ในพื้นที่ป่า

พฤษภาคมตั้งแต่ปี 2548-2556 โดยมีการปลูกชนิดไม้ คือ หว่าหิน จิกน้ำ แปะ กระจ่มน้ำ กระจ่อมซี่หมู แคน้ำ และโลด จำนวนพื้นที่ 1,250 ไร่ โดยกิจกรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน โดยเฉพาะการปลูกป่าซึ่งสามารถเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาดุกลำพันขึ้นมาได้

ทัศนคติในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน

ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนคติในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในเชิงตอบสนองต่อการกระตุ้นจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ชุมชนในพฤษภาคมมีความต้องการในการเพาะขยายพันธุ์ปลาดุกลำพันในป่าพรุเพื่อเป็นการฟื้นฟูปลาที่มีอยู่ในพื้นที่ป่าพรุพฤษภาคมดั้งเดิม เพราะเป็นปลาที่หายาก ไม่ได้มีอยู่ทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ และเป็นปลาท้องถิ่นในพื้นที่ป่าพรุ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่มีทัศนคติในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 54.54 ซึ่งมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีทัศนคติในการอนุรักษ์ ปลาดุกลำพันสูงจะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ซึ่งสอดคล้องกับเชดส์คัตต์ ไชวาสินธุ์ (2520) ซึ่งกล่าวว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์และตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรม หรือมีแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ อาจเป็นไปได้ในทางสนับสนุนหรือคัดค้าน

ความรู้ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน

ความรู้ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพื้นที่พฤษภาคม ในที่นี้คือ ความรู้ที่จะฟื้นฟู ปลาดุกลำพันให้กลับมาในพื้นที่พฤษภาคมและสามารถเพาะขยายพันธุ์ในพื้นที่ได้ เนื่องจากสภาพป่าพรุที่เปลี่ยนแปลงสภาพไปและคุณภาพน้ำในป่าพรุมีสภาพเป็นกรดจนปลาไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันอยู่ในระดับน้อยคิดเป็นร้อยละ 45.45 และมีระดับการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพฤษภาคมอยู่ในระดับน้อย ในทางตรงกันข้าม ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สูงจะมีระดับการรับรู้การอนุรักษ์ที่สูงขึ้นด้วย ซึ่งมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สูงจะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันสูงขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ เสถียรไชยพัทธ์ ศรีวะรมย์ และคณะ (2550) ซึ่งกล่าวว่า ความรู้ในทัศนคติของบุคคลทั่วไป จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามพื้นฐานและความสามารถของแต่ละบุคคล บุคคลทั่วไปในที่นี้ หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น ชาวนา ชาวไร่ พ่อค้า นักธุรกิจ ชาวบ้านทั่วไป และบุคคลอื่นทั่วไปเหล่านี้ มีทัศนคติต่อความหมายของความรู้ที่เกิดจากความรู้และความเข้าใจจากการถ่ายทอดสืบต่อมาจากประเพณีแต่จะไม่ได้รู้ถึงความหมายที่แท้จริง ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ทางธรรมชาติและทางสังคมของบุคคล ไม่สามารถที่จะเรียบเรียงเป็นความคิดรวบยอดได้ อย่างไรก็ตาม จากรายงานการศึกษาของสุภาว ศิริรัฐนิคม (2555) ซึ่งได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปลาดุกลำพัน ได้นำเอาความรู้จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเพาะพันธุ์ปลาดุกลำพันมาถ่ายทอดให้แก่ชุมชน โดยให้ความรู้เบื้องต้นด้านชีววิทยาของปลาดุกลำพัน การสาธิตการเพาะเลี้ยงปลาดุกลำพันรวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ในการเลี้ยงปลาในพื้นที่ป่าพรุพฤษภาคม เป็นต้น

การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน

การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ คือการได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แผ่นป้ายประกาศของหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะข่าวสารการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักได้รับข่าวสารในการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน คิดเป็นร้อยละ 45.45 และมีระดับการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันในพหุคูณเครื่องอยู่ในระดับน้อย ในทางตรงกันข้าม ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สูงจะมีการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันที่สูงขึ้นด้วย แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของความสัมพันธ์ของปัจจัยการได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ปลาดุกลำพันที่สูงขึ้นจะส่งผลต่อระดับการรับรู้ต่อการอนุรักษ์ปลาดุกลำพัน ซึ่งมีสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่ป่าพหุคูณเครื่องที่สูงขึ้นด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ซึ่งเป็นกลุ่มที่เจาะจงและมีจำนวนน้อย ซึ่งอาจส่งผลให้ไม่สามารถสรุปผลของปัจจัยต่าง ๆ ต่อการรับรู้การอนุรักษ์ปลาดุกลำพันได้อย่างชัดเจน ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากหรือตัวแทนของประชากรที่มากกว่านี้

เอกสารอ้างอิง

กอบศักดิ์ วันธงไชย. (2556). การประเมินความเสียหายของไฟไหม้ป่าพหุคูณเครื่องปี พ.ศ. 2555.

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เศวตฉัตร บุญมิ่ง. (2556). ระดับความคิดเห็นของราษฎรที่มีต่อการปลูกป่าพหุคูณเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ

ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ส่วนประสานงานโครงการพระราชดำริ

สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 (นครศรีธรรมราช) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

ชวลิต วิทยานนท์. (2545). พรรณปลาในพื้นที่พหุคูณของประเทศไทย. สำนักนโยบายและแผน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ.

เชิดศักดิ์ ไชวสินธุ์. (2520). การวัดทัศนคติและบุคลิกภาพ. สำนักทดสอบทางการศึกษาและ

จิตวิทยา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2538). พฤติกรรมผู้บริโภคฉบับสมบูรณ์. สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา กรุงเทพฯ.

สถานีควบคุมไฟป่าพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง.(2553). สถิติการเกิดไฟป่า ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.

2553. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

เสถียรไชยพัทธ์ ศรีวะรมย์ บำรุง รามศรี ณรงค์ศักดิ์ บัญเลิศ และสมชาย หิรัญกิตติ. (2550).

สัมมนาการจัดการทรัพยากรมนุษย์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. กรุงเทพฯ.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2540). สถานภาพทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย.

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ.

สุภฎา ศิริรัฐนิคม. (2555). การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเพาะขยายพันธุ์และเลี้ยงปลาดุกลำพันใน

พื้นที่ป่าพหุคูณ. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2533). *การสื่อสารเพื่อการจัดการในองค์กรธุรกิจ*. กรุงเทพฯ; สำนักงาน
สนับสนุนกองทุนการวิจัย.

Humphrey, S.R. and Bain J.R. 1990. *Endangered animals of Thailand*. Sandhill Crane
Press, Inc., Florida.

บุคคลอ้างอิง

ชัยยุทธ ช่วยด้วง. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 10 บ้านบางน้อย. สัมภาษณ์. 8 มีนาคม 2556.

ทรงวุฒิ เขี่ยมเวช. นักวิชาการป่าไม้. สัมภาษณ์. 9 กรกฎาคม 2556.

นภดล คงแก้ว. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 บ้านย่านแดง. สัมภาษณ์. 8 มีนาคม 2556.

บรรจง เงินจันทร์. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 บ้านควนเค็ง. สัมภาษณ์. 7 มีนาคม 2556.

วีระ ภิรมย์รักษ์. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านควนป้อม. สัมภาษณ์. 6 มีนาคม 2556.

สนั่น คงแก้ว. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 11 บ้านไสขนุน. สัมภาษณ์. 7 มีนาคม 2556.

สมชาย ทักษิณ. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 บ้านควนชิง. สัมภาษณ์. 7 มีนาคม 2556.

สุภาพ สังข์ไพฑูรย์. นักวิชาการประมง. สัมภาษณ์. 9 กรกฎาคม 2556.

ไสว ทองดำ. นายก อบต.ควนเค็ง. สัมภาษณ์. 6 มีนาคม 2556.

อุทัย หนูด้วง. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านทุ่งไคร. สัมภาษณ์. 8 มีนาคม 2556.

เอกพจน์ ภิรมย์รักษ์. กำนัน หมู่ที่ 3 บ้านควนยาว. สัมภาษณ์. 6 มีนาคม 2556.